

Tayvan Seçimleri: Bir Seçimden Daha Fazlası - Ümit Alperen



Dünyanın iki büyük gücü Çin ve ABD arasındaki en önemli sorun alanlarından olan Tayvan'da 13 Ocak'ta gerçekleştirilen başkanlık ve meclis seçimlerini DPP (Demokratik İlerleme Partisi) kazandı. Tayvan demokrasi tarihinde ilk defa bir parti ardı ardına üçüncü kez başkan çıkardı. Hem kendi ilk cümleme hem de genel olarak Tayvan meselesine ve seçimlerine yaklaşımlarına yönelik bir eleştirim olacak. İlk cümlemde istemsiz bir şekilde Tayvan'ı Çin ve ABD arasındaki gerilimin bir nesnesi olarak görerek konuya girdim. Çoğu analistin yaptığı gibi Tayvan'ın kendi iç ve bölgesel dinamiklerini göz ardı etmek bazı şeyleri gözden kaçırmamıza neden olabilir. Bunlardan biri de Tayvan seçimlerinin ve oy oranlarının ne anlama geldiğidir.

Tayvan çok-partili hayata 1986'da DPP'nin kurulmasıyla geçmesine rağmen ilk başkanlık seçimleri 1996 yılında 1995 ve 1996 yıllarında yaşanan

Üçüncü Tayvan Boğazı Krizi'nin gölgesinde gerçekleşti. Tayvan'ın başkanlarını seçimle belirlemesi aynı zamanda iktidarların Çin'in baskılarına karşı yükünü azaltmada önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Özellikle DPP, kendilerinin demokratik dünyanın bir parçası olduğunu ifade ederek, Çin'in birleşme baskılarına karşı halkın iradesini adres gösteriyor. Bu bağlamda da seçimlerde partilerin aldığı oy oranları ve değişimler oldukça önemli.

Tayvanlıların seçimlere katılımlara bakıldığında kendi demokrasilerine sahip çıktıkları görülüyor. Tayvan'da 1996'dan itibaren seçimlere katılım yüzde 70'in üzerinde gerçekleşmekte. 13 Ocak'taki seçimlerde de katılım oranı yüzde 71,86 oldu. Ocak 2020'deki seçimlerde ise katılım oranı yüzde 74,90 olarak gerçekleşmişti. Seçim sonuçları da bize bazı şeyler söylemekte. "Tayvan milliyetçisi" DPP'nin adayı Lai Ching-te oyların yüzde 40,05'ini, "Çin/li milliyetçisi" KMT'nin adayı Hou Yu-ih oyların yüzde 33,49'unu, üçüncü yol olma iddiasıyla 2019'da kurulan TPP (Tayvan Halk Partisi) adayı Kou Wen-je ise oyların yüzde 26.46'sını aldı.

Açıkçası kamuoyu araştırmalarına göre beklenenin dışında bir sürpriz olmadı. Ama üçüncü yol iddiasıyla Kou Wen-je'nin hızlı bir şekilde Tayvan siyasetine girmesi ve yüzde 26,46 oy oranına ulaşması, KMT ve DPP'nin politikalarının Tayvanlıların taleplerini karşılamadığını göstermesi açısından dikkat çekici. Ocak 2020'deki başkanlık seçimleriyle, Ocak 2024'de gerçekleşen son seçimler kıyaslandığında hem DPP'nin hem de KMT'nin oylarının ciddi şekilde düştüğü görülmekte. Ocak 2020'deki seçimlerde DPP'nin adayı şuanki Tayvan Başkanı Tsai Ing-wen oyların yüzde 57,13'ünü alırken, KMT adayı Han Kuo-yu yüzde 38,61 almıştı. Tabi ki, 2020 seçimlerinin, 2019'da neredeyse bütün yıl etkili olan Hong Kong protestoları gölgesinde yapıldığını da unutmamak gerekiyor. Tayvanlıların çoğunluğunun algısına göre, Çin Hong Kong'da uyguladığı "bir devlet, iki sistem"e saygı duymamakta ve nüfuzunu arttırmaya çalışmakta. Ayrıca, Kasım 2023'te TPP ve KMT ortak aday çıkarma konusunda görüşmeler yapsalar da TPP içerisindeki sıkıntılar ve iki partinin ittifak görüşmelerinin sonuçsuz kaldığı da bir kenara not edilmeli.

Başkanlık seçimleriyle birlikte yapılan 113 sandalyeli Tayvan

Parlamentosu'nda ise [DPP 51, KMT 52, TPP ise 8 ve diğeri de 2 sandalye kazandı. Önceki dönemde DPP'nin 63, KMT 38, TPP 5, NPP 3 ve bağımsızların 3 sandalyesi vardı](#). Dolayısıyla bu seçimlerde Tayvanlılar yasama meclisinde DPP'ye başkanlık seçimlerindeki kadar cömert davranmadılar. Bu bağlamda, seçim sonuçlarına göre Tayvanlıların hem iç politikaya yönelik hem de Çin ile ilişkilere yönelik iki mesajının olduğunu söyleyebiliriz. Tayvanlılar, muhalefete mecliste güçlü bir denge görevi vererek DPP'nin iç politikasına yönelik bir eleştiri yaparken, başkanlık seçiminde ise Çin'in baskılarını da boşa çıkarmış oldular. Her ne kadar dünyadaki çoğu ülkeye göre Tayvan'ın istikrarlı bir ekonomisi olsa da bizlere göre kabul edilebilir ekonomik dalgalanmalara bile Tayvanlılar tepki verebiliyor. Dolayısıyla DPP'nin oylarının düşmesinde düşük ücretler ve ev kiralarının artmasının etkili olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca Tayvan'ın dış ticaretinin yüzde 22,6'sını Çin ile yapması nedeniyle de Taipei-Pekin gerginliği Tayvanlıların refah seviyesini de doğrudan etkileyebiliyor.

Çin'in Tayvan seçimlerine tepkisi

Pekin, 13 Ocak seçimlerinden önce Tayvanlıların 'doğru seçim yapmaları' ve Lai Ching-te'nin çatışma ve çatışmayı tetikleme tehlikesinin farkına varmaları konusunda uyardı. Ayrıca seçimden önce Çin'in Tayvan'la İlişkiler Ofisi de Lai'ın, Başkan Tsai'ın takipçisi olarak provokasyon ve çatışma yolunu izlediğini bunun da adayla ilişkileri savaşa ve durgunluğa daha da yaklaştıracığını söyledi. Pekin, Tayvanlılık kimliğini ön plana çıkaran ve kendisini Çin'den ayırttırmaya önceleyen DPP'yi gerilimi arttırmakla suçlayarak 2016'dan beri iktidardan uzak olan KMT'nin iktidara gelmesini arzuladığını gizleme ihtiyacı hissetmedi. Her ne kadar, Tayvan seçimlerini Pekin'in daha makul gördüğü KMT'nin adayı kazanamasa da Lai'ın yüzde 50'nin altında oy alması, Tayvan Parlamentosu'nda çoğunluğu kaybetmesi Çin'in en büyük avantajı. Çin demokratik bir ülke olmasa da DPP'nin Tayvanlıların çoğunluğunu temsil etmediği eleştirilerini yapmaya başladı bile.

Özellikle başkanlık görevinin devredileceği 20 Mayıs'a kadar Çin-Tayvan arasında yeni krizlerin ortaya çıkması mümkün. Yeni dönemde de Tayvan ve Tayvanlılık kimliğine önem vermesi kendisini Çin'den kimliksel ve politik olarak ayırttırmaya çalışan DPP'nin, üçüncü döneminde muhtemelen Çin'in Tayvan'a

karşı ekonominin yanı sıra askeri ve politik yaklaşımının da sertleşmesi bekleniyor. Zaten 2016-2024 yılları arasında iki dönem başkanlık yapan DPP'li Tsai döneminde de Çin Tayvan'a turist göndermeme, çeşitli tarım ürünlerinin ithalatı azaltma gibi çeşitli üstü örtülü ekonomik yaptırımlarda bulundu. Yine Tsai döneminde Pekin-Taipei arasındaki askeri gerilimler, Çin'in Tayvan'ın hava sahasını ve iki yaka arasındaki orta hattın ihlali gibi gerilimler de zaten uluslararası gündeme çokça geldi. Diğer yandan muhtemelen, kendisini Çinli kimliği üzerinden tanımlayan ve Çin Cumhuriyeti'ni savunan KMT'nin aday seçimleri kazansa idi, Çin Tayvan'la ekonomik ve kültürel angajmanını artıracak ve Tayvan'a nüfuz etmeye çalışacaktı.

Aslında seçim sonuçları ve kamuoyu araştırmaları da Tayvanlıların kendilerini Çin'den kimliksel olarak ayırttığına işaret etmekte. [Ulusal Chengchi Üniversitesi'nin Haziran 2023 araştırmasına göre](#), Tayvanlıların yüzde 62,8'i kendilerini "sadece Tayvanlı" olarak tanımlarken, yüzde 30,5'i kendilerini "Çinli ve Tayvanlı" olarak tanımlamakta. Kendisini sadece "Çinli" olarak tanımlayanların oranı ise yüzde 2,5 oranında. 1992'de ise Tayvanlıların yüzde 17,6'sı kendilerini "sadece Tayvanlı" olarak tanımlamaktaydı. Tayvanlı genç nüfus arasında kendilerini "sadece Tayvanlı" olarak tanımlayanların oranı ise oldukça yüksek. Bu bağlamda da bakılınca, Pekin'in DPP'ye mesafe koyması ve onların da KMT'den farklı olarak Tayvan ve Tayvanlılık vurgusu, Çin'in Tayvan'la barışçıl birleşme umudunun da zaman içerisinde sona ermesine neden olabilir. Bu husus da zaman zaman Pekin'in agresifleşmesine neden olmakta. Pekin agresifleştikçe de Tayvanlılık kimliği de güç kazanmakta. Bu da Pekin için kısır bir döngü.

Tayvan seçimlerinin muhtemel bölgesel ve küresel yansımaları

Hem Çin iç politikasındaki değişimler hem de bölgesel ve küresel değişimler, Çin'in Tayvan'a yönelik izleyeceği politikalardaki belirsizliği arttırmakta. Çin'de Xi Jinping ile birlikte kolektif liderliğin yerini şahıs liderliğinin almasıyla Çin'in iç ve dış politikasındaki kararların ne kadar rasyonel temelde alındığı şüpheli bir hal aldı. 2022 yılında gerçekleştirilen Çin Komünist Parti (ÇKP)'nin 20. Parti Kongresinden de anlaşılacağı üzere Başkan Xi, seleflerinden farklı olarak ekonomiden dış politikaya neredeyse bütün alanlara

güvenlik merkezli yaklaştığı görülmekte. Ayrıca, Xi Çin Halk Kurtuluş Ordusunun kuruluşunun 100. yılında yani 2027'de Tayvan'la birleşme hedefini belirtmişti. Bunlara ek olarak, Tayvan'daki kimliksel kayma, seçim sonrasında ABD başta olmak üzere bazı ülkelerin Lai'ya kutlama mesajı göndermesi ve Ukrayna, Filistin meselesi gibi küresel gelişmelerle ABD'nin Hint-Pasifik'ten Ortadoğu'ya odaklanması, Pekin'in daha agresif davranmasına yol açması muhtemel. Bu bağlamda da Çin'in Tayvan'a yönelik fiili bir girişiminin bütün bölgeyi etkileme olasılığı var.

Ayrıca Çin Dışişleri Bakanlığı ve Çin'in yurtdışındaki büyükelçilikleri seçimler sonrasında ABD, İngiltere ve Avustralya başta olmak üzere DPP'yi ve yeni Başkan Lai'ı tebrik eden yabancı hükümetleri kınadı. Çin, Tayvan'ın başkanlık seçimlerinin tebrik edilmesinin "Tayvan'daki ayrılıkçıları cesaretlendirdiğini" belirtiyor. Ayrıca Pekin yabancı hükümetlerin Tayvan seçimlerine yönelik kutlamalarının Çin'in içişlerine karışılması olarak görüyor.

Tayvan ABD'nin önderliğini yaptığı Hint-Pasifik stratejisinde, resmi bir aktör olarak yer alamasa da, jeopolitik ve jeostratejik açıdan oldukça önemli bir konumda yer almakta. Çin'in Tayvan'a fiili bir aksiyonda bulunması durumunda, ABD'den de bağımsız olarak, bölgesel tehdit algısının artmasına neden olması muhtemel. Diğer bir ifade ile Güney Kore'nin, Japonya'nın, Vietnam'ın, Filipinler'in ve de Hindistan'ın Çin kaynaklı tehdit algısının artması Hint-Pasifik bölgesinin hızlı bir şekilde güvenlikleşmesi anlamına gelir. Çin'in barışçıl söyleminin de fiili olarak sonlanmasına neden olabilir. Bilindiği üzere "savaşçı kurt" söylemi ile Çin dış politikasında söylemsel düzeyde ciddi bir değişikliğe gitmişti. Bu söylemin fiili olarak da gerçekleşmesi zaten tarihsel bir arka planı olan bölgesel fay hatlarının kırılmasıyla sonuçlanabilir. Özellikle bu kapsamda ABD dışında Japonya'nın ordusunun normalleşmesinin önündeki yasal engel 9. Madde'nin kaldırılma teşebbüsleri, Hindistan'ın Çin'e tepkileri bu bağlamda yakından izlenmeli. ABD'nin küresel gücünün göreceli olarak azalması, ABD seçimleri sonrasındaki Washington'ın Hint-Pasifik stratejisindeki belirsizlik bölge ülkelerini bölgesel güvenliklerini kendi dinamikleri üzerine inşa etmeye zorluyor. Bu bağlamda Çin'in Tayvan'a muhtemel bir müdahalesi bölge-dışı aktör olan ABD'den önce bölge ülkelerin güvenlik algılarını derinden etkilemesi kaçınılmaz. Hint-Pasifik'in kontrolsüz bir şekilde güvenlikleşmesinin bölgesel ve

küresel etkilerinin de hem uluslararası ekonomi hem de politika açısından onarılamaz sonuçları olması muhtemel. Dolayısıyla Çin'in baskılarından korunmak için de Tayvan'ın ABD'nin yanı sıra hem Japonya hem de Hindistan ile daha fazla yakın ilişkiler geliştirmeye çalışmasını beklemek sürpriz olmayacaktır.

Tayvan'ın, Hint-Pasifik stratejisinin bir parçası olmayı arzuladığını söylemek abartı olmaz. Tayvan ancak gayr-ı resmi de olsa bir ittifak sistemi içerisine dahil olarak Çin'e karşı bir denge oluşturabileceğinin farkında. Mayıs 2024'te Tsai'dan görevi devralacak yeni Başkan Lai, kendisini "Tayvan'ın bağımsızlığı için çalışan pragmatik biri" olarak tanımlıyor. Lai, bağımsız bir Tayvan arzulası da pragmatizmi iki yaka arasındaki asimetrik gücün, bağımsızlık sürecinde uluslararası toplumun desteğinin eksikliğini de farkında. Yeni dönemde Tayvan ve Dörtlü Güvenlik Diyalogu (QUAD) üyeleri olan ABD, Hindistan, Japonya, Avustralya muhtemelen statükonun devamı yönünde bir politika izlemeyi tercih edeceklerdir. Bütün taraflar statükonun tek taraflı olarak değiştirilmemesi çağrısında bulunurken, artık Çin adayla birleşmedeki güçlü arzusunu göstermekten kaçınmıyor. Mevcut koşullarda da "barışçıl birleşme" oldukça iyimser bir beklenti olur.

Sonuç olarak, Çin iç politikasındaki değişimler ve Çinli karar alıcıların küresel değişimlerin kendilerine fırsat yarattığı algısı farklı gelişmelere de gebe olabilir. Muhtemelen DPP'nin Tayvan'ın çoğunluğunu temsil etmediği savıyla hem muhalefet üzerinden iç politikaya nüfuz edici hem de ekonomik, politik ve askeri güç araçlarıyla kontrollü bir gerginlik politikası izleyecek. Dolayısıyla, Pekin'in Tayvan iç politikası, bölgesel ve küresel değişimleri okuması temel belirleyici olacak. Son söz olarak, Tayvan merkezli olarak Hint-Pasifik'te kontrollü aktif bir gerginlik süreci de muhtemel senaryolar arasında.



Dr. Ümit Alperen, Süleyman Demirel Üniversitesi

Lisans eğitimini 2006 yılında Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlayan Dr. Ümit Alperen, yüksek lisans eğitimini 2010 yılında Şanghay Fudan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yazdığı "Harmonious World: Hu Jintao Doctrine and Chinese Foreign Policy" başlıklı teziyle tamamladı. 2014 ve 2019 yılında birer yıl süreyle Çin'in Peking Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak bulundu. 2023 yılında Tayvan Dışişleri Bakanlığı'nın araştırmacılara verdiği 'Tayvan Fellowship' ile Tayvan Ulusal Chengchi Üniversitesi, Doğu Asya Enstitüsünde bir yıl süreyle misafir öğretim üyesi olarak bulundu. Halen akademisyen olarak çalışmakta olduğu Süleyman Demirel Üniversitesi'nden de "Çin Dış Politikasında İran" başlıklı doktora tezi ile 2016 yılında doktor ünvanını aldı. Alperen araştırmalarında Çin Dış Politikası, Çin İç Politikası, Doğu Asya, Çin-İran ilişkileri, Çin-Ortadoğu ilişkileri üzerine yoğunlaşıyor.

Bu yazıya atıf için: Ümit Alperen, "Tayvan Seçimleri: Bir Seçimden Daha Fazlası", *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 24 Ocak 2024, <https://www.uikpanorama.com/blog/2024/01/24/ua/>

Telif@UIK*Panorama*. Bu yazının tüm çevrimiçi ve basılı telif hakları *Panorama* dergisine aittir. Yazıda yer verilen görüşler yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, *Panorama* Yayın Kurulunu, dergi editörlerini ve diğer yazarları bağlamaz.